

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-66>

УДК 341

Волович Д.О., Тищенко О.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУЦІЙНА НЕДОСКОНАЛІСТЬ ООН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу функціонально-структурної системи ООН. Розкрито і проаналізовано причини «інституційної недосконалості ООН», розглянуто організаційні та правові аспекти реформування організації, які виступають вимушеною потребою в наш час. У статті розкриваються й досліджуються основні недоліки діяльності ООН. Як результат, пропонуються нові шляхи їх вирішення. Особлива увага приділяється головним органам, які не відповідають динаміці розвитку міжнародних відносин на сьогодні. Зокрема, було запропоновано реформувати головні органи, якими відповідно до статуту виступають: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна й Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат ООН.

Ключові слова: реформування ООН, структура органів ООН, компетенція, Генеральна Асамблея, Рада Безпеки.

Volovych Danylo, Tyshchenko Oleksandr
Yaroslav Mudryi National Law University

INSTITUTIONAL DEFECTS OF UN: PROBLEMS AND PROSPECTS OF REFORMING

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of the UN functional-structural system. The reasons for the “institutional deficiency of the UN” are uncovered and analyzed, organizational and legal aspects of reforming the organization, which are an urgent need in our time, are considered. The article identifies and explores major weaknesses in UN activities and suggests new ways to solve them. Special attention is paid to the main organs that do not correspond to the dynamics of international relations development today. In particular, it was proposed to reform the main organs that act in accordance with the charter: the General Assembly, the Security Council, the Economic and Social Council, the Trusteeship Council, the International Court of Justice and the UN Secretariat. At present, there are great differences of opinion regarding the approach to reform and implementation of new methods of UN activity, since the dominant ambitions of foreign policy are not the issues of preservation and development of the world heritage, but the individual ambitions of individual states, which hinder the qualitatively new approach of UN activity. . In particular, it was proposed to develop a new approach in the activities of the General Assembly by establishing the central role of the General Assembly as the main advisory and representative body of the United Nations. The main shortcomings in the activities of the UN Security Council are discussed and new ways to improve its effectiveness are proposed, namely the expansion of its number, etc. It is proposed to increase the economic, social and environmental capacity of ECOSOR. The issue of improving peaceful means of conflict resolution in the international space has been addressed through approaches to reforming the UN CU, namely increasing institutional capacity as a whole and in parts of it. The need to reform the UN Secretariat, which acts as the main advisory and organizational center of the UN, was further highlighted. In the end, the necessity of amending the statute was considered in order to eliminate the Board of Trustees, since the latter lost its functional nature.

Keywords: Reforming of UN, structure of UN bodies, competence, General Assembly, Security Council.

Постановка проблеми. Організація Об'єднаних Націй (надалі по тексту – ООН) була створена в 1945 році після завершення Другої світової війни з метою впорядкування міждержавних відносин, забезпечення миру та безпеки, широкого співробітництва в економічній, соціальній і гуманітарній сфері, а також захисту прав людини. Проте, від моменту заснування ООН на міжнародній арені відбулися значні геополітичні зміни, внаслідок яких відбувся перерозподіл сил у світі. Виникнення якісно нових тенденцій у міжнародних відносинах, поява нових викликів перед міжнародною спільнотою потребує якісно нового підходу до їх ефективного регулювання. Останнім часом дедалі частіше діяльність ООН піддається значній критиці через неефективність у вирішенні конкретних питань, що призводить до падіння інституційного авторитету ООН. Перш

за все, така думка виникає у зв'язку з тим, що спроби пристосування до сучасних умов стають дедалі важчими через застарілу функціонально-структурну організацію ООН.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти діяльності ООН, у тому числі питання її реформування досліджувалися В.Б. Мелінішиним, О.М. Шпакович, М.І. Трипольською, В.Ю. Лук'яновим, Б.Н. Джумабековою та іншими вітчизняними та зарубіжними вченими. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць з цієї проблематики, багато питань щодо функціонування окремих органів ООН є недостатньо вивченими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні питання реформування ООН досліджується переважно крізь призму Ради Безпеки ООН, тому необхід-

ним є вивчення проблемних питань діяльності інших органів ООН як окремо кожного з них, так і в сукупності. Більшість досліджень на цю тематику мають суб'єктивний характер через те, що в основу суперечностей покладено політичний фактор. Тому важливим є вироблення єдиної думки серед вчених та політиків щодо стратегії реформування цієї міжнародної організації.

Мета статті. Метою статті є аналіз проблемних аспектів діяльності органів ООН та вироблення пропозицій щодо їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Ми вважаємо, що першочерговим кроком для вдосконалення ООН має бути реформування її головних органів, якими відповідно до статті 7 Статуту ООН є: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна й Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат [1].

1. Генеральна Асамблея (надалі по тексту – ГА) – це єдиний орган, у якому всі держави-члени мають рівне представництво: одна країна – один голос. Всі 193 держави-члени ООН представлені на цьому унікальному форумі, на якому, згідно зі Статутом ООН, обговорюється спільна діяльність з найширшого кола міжнародних питань, таких як розвиток, мир і безпека, міжнародне право і т.д. [2]. Її унікальна легітимність повинна використовуватися для того, щоб наблизити світ до глобального консенсусу з актуальних політичних питань першочергової ваги. Цей орган, завдяки механізму розгляду та прийняття бюджету, має певні важелі для забезпечення ефективної діяльності ООН. Проте, багато держав-членів вважає, що внесок ГА в діяльність Організації скорочується. Мета реформи, відповідно до узгоджених прагнень країн-членів, полягає в закріпленні центральної ролі ГА, як головного дорадчого, представницького органу ООН, що формує політику та відіграє провідну роль у процесі вироблення стандартів і кодифікації міжнародного права. Стрижнем для зміцнення ролі ГА є фокусування уваги на раціоналізації порядку денного та її структурі [3]. Також варто уникати подібних за своїм змістом (тотожних) питань, які виносяться на розгляд ГА, що дозволило б розвантажити організаційну складову й застосувати вільний від цього час для вирішення більш важливіших проблем.

2. Нині досить актуальним серед науковців та практиків міжнародного права є питання щодо реформування Ради Безпеки ООН (надалі по тексту – РБ), яка забезпечує дотримання миру та безпеки в усьому світі. РБ є найвпливовішим органом ООН, оскільки, у той час, як інші органи ООН можуть виробляти рекомендації, саме РБ має право приймати рішення, які держави-члени ООН зобов'язані виконувати. Це надає їй важливу та впливову позицію в системі органів ООН та загалом у міжнародному співтоваристві [4, с. 20].

До складу РБ входять п'ятнадцять держав, п'ять з яких є її постійними членами – Китайська Народна Республіка, Франція, Російська Федерація, Велика Британія та Сполучені Штати Америки, які мають право накладення вето на рішення Ради. Інші десять членів РБ обираються Генеральною Асамблеєю на дворічний термін як непостійні члени, кожного року змінюються п'ять з них.

У 153 пункті Підсумкового документа Всесвітнього саміту 2005 року, який проходив з 13 по 16 вересня в Нью-Йорку, глави держав і урядів виступили на підтримку проведення реформи РБ, щоб зробити Раду більш представницькою, більш дієвою і більш прозорою, і тим самим підвищити її ефективність, забезпечити підвищену легітимність, і виконання її рішень [5].

Група високого рівня з проблем викликів і змін, яка була створена з метою аналізу та розроблення напрямків реформування РБ, запропонувала дві моделі: «А» і «Б».

Модель «А» передбачає шість нових постійних місць, але без додаткового права вето, і три нових непостійних місця на дворічний період, які будуть поділені між основними регіональними зонами: Африка – 2 постійних місця і 4 місця терміном на два роки; Азія і Тихий океан – 2 і 3, відповідно; Європа – 1 і 2; Американський континент – 1 і 4. Таким чином, загальна кількість членів РБ відповідно до плану «А» має скласти 24 члени. Модель «Б» не передбачає ніяких нових постійних місць, але передбачає створення 8 місць на чотирирічний термін з правом поновлення і 1 нове непостійне місце на дворічний термін без права поновлення. Ці місця відповідно до цього плану мають розподілитися між основними регіональними зонами таким чином: Африка 2 місця з правом поновлення (з чотирирічним терміном перебування) та 4 місця без права поновлення (з дворічним терміном перебування); Азія і Тихий океан – 2 і 3, відповідно; Європа – 2 і 1; Американський континент – 2 і 3. Таким чином, відповідно до моделі «Б» у Раді Безпеки ООН 191 країну має представляти також 24 держави [6].

Незважаючи на різноманіття бачення реформи серед членів Групи, їх об'єднала думка щодо неможливості сприйняття будь-яких змін як постійних, урахувавши динаміку міжнародних відносин. Також, відповідно до запропонованих моделей, розширення права вето не розглядається.

Ця проблема набуває важливого значення у зв'язку з тим, що такі держави, як Німеччина, Японія, Індія та Бразилія претендують на прийняття до лав постійних членів РБ, розробивши власні пропозиції щодо реформування ООН. Зокрема, вони пропонують збільшити кількість членів РБ до 25, з яких постійних членів буде 11.

Ми вважаємо, що запропоновані моделі можуть призвести до наступних проблем:

1) надмірна кількість представників у складі РБ неминуче призведе до створення нових антагоністичних блоків, що відобразиться на процесі прийняття рішень;

2) у випадку, якщо кількісний склад буде розширений, нові члени будуть претендувати на право вето, що також має певні загрози для функціонування цього органу ООН;

3) деякі учасники можуть знаходитися у складі РБ виключно для підтримки свого міжнародного авторитету, не переслідуючи при цьому конкретних цілей, які визначаються правовою природою діяльності ООН.

Допоки держави-члени ООН не сформуєть спільну узгоджену думку щодо реформування РБ, це питання так і залишатиметься актуальним, оскільки в основу цієї проблеми закладені

політичні суперечності, які демонструються інтересами та амбіціями окремих країн.

3. Наступним не менш важливим органом є Економічна й Соціальна Рада (надалі по тексту – ЕКОСОП), яка займає центральне місце в діяльності системи Організації Об'єднаних Націй з просування всіх трьох аспектів сталого розвитку – економічного, соціального та екологічного. Він являє собою центральну платформу, яка сприяє веденню дискусій і розвитку інноваційного мислення, досягненню консенсусу щодо подальших напрямків діяльності, а також координації зусиль по досягненню погоджених на міжнародному рівні цілей. Він також відповідає за здійснення подальшої діяльності за підсумками великих конференцій і зустрічей на вищому рівні Організації Об'єднаних Націй [7].

На сьогодні триває процес реформування ЕКОСОП, який ґрунтується на висновках Резолюцій 60/1 та 68/1, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН з метою підвищення ефективності роботи даного органу завдяки наступним крокам:

- ЕКОСОП має стати відкритою платформою для дискусій між державними та міжнародними фінансовими установами, приватним сектором та громадянським суспільством з приводу розгляду різних актуальних питань.

- ЕКОСОП має проводити раз на два роки форум вищого рівня з питань співробітництва в цілях розвитку та зміцнення зв'язків між нормотворчими та оперативними аспектами діяльності ООН.

- Забезпечити виконання рішень конференцій і зустрічей ООН на вищому рівні.

- Проводити щорічні засідання на рівні міністрів для проведення предметного огляду оцінки прогресу поставлених цілей.

- Підтримувати міжнародні зусилля, спрямовані на боротьбу з надзвичайними гуманітарними ситуаціями.

- Здійснювати керівну роль у координації діяльності фондів, програм та установ, забезпечуючи узгодженість їх дій [5].

Отже, маємо надію, що виконання вищезазначених заходів дозволить посилити провідну роль ЕКОСОП у виявленні нових проблем та досягненні збалансованої інтеграції усіх компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

4. На сьогодні актуальною проблемою є питання вдосконалення мирних засобів вирішення конфліктів у міжнародному просторі. У цьому контексті неможливо оминати аспекти діяльності Міжнародного Суду ООН (надалі по тексту – МС), який виступає найвпливовішим механізмом вирішення спорів шляхом судового розгляду.

Міжнародний Суд є головним судовим органом ООН. Він був заснований для досягнення однієї з головних цілей ООН: «проводити мирними засобами, згідно з принципами справедливості і міжнародного права, залагоджування або вирішення міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть привести до порушення миру». На Суд покладена подвійна функція: вирішення юридичних спорів, переданих йому на розгляд державами й винесення консультативних висновків з юридичних питань, що запитуються належним чином уповноваженими органами ООН [8].

Щороку збільшується кількість звернень до МС, а враховуючи специфіку справ, вони розглядаються роками. У зв'язку з тим, що МС має розглядати справи в повному складі (15 суддів), це створює технічні перепони для оперативного розгляду декількох справ одночасно та вирішення їх по суті. Тому, пропонуємо збільшити кількість суддів МС та зменшити строк їх повноважень з 9 років до 6 з оновленням третини складу Суду кожні 2 роки.

Оскільки обов'язок виконання рішень Суду покладається на сторін спору, це створює певні загрози. У разі невиконання рішення, держава, на користь якої його прийнято, має право застосувати санкції до іншої сторони. Крім того, Статут наділяє державу правом звернутися до Ради Безпеки ООН, яка може посприяти виконанню рішення шляхом застосування заходів факультативного впливу (рекомендації, тощо). У випадку, якщо стороною спору буде постійний член РБ, наділений правом вето, то впливу даного органу ООН на вирішення конфлікту видається неефективним [9, с. 345].

Суперечливим є питання щодо визнання юрисдикції МС, деякі вчені вважають що це суперечить концепції державного суверенітету. На нашу думку, в умовах зростання ролі міжнародного права та встановлення його панування, держави-члени ООН мають визнати обов'язкову юрисдикцію Суду для підтримання стабільності міжнародних правовідносин та досягнення цілей ООН.

5. Надалі слушним буде зазначити про необхідність реформування Секретаріату ООН, який безпосередньо впливає на функціонування Організації. Як зазначав колишній Генеральний секретар ООН Кофі Анан, ООН не є більше організацією з обслуговування офіційних заходів, штаб квартира якої знаходиться лише в кількох містах. Сьогодні це найпотужніша організація в усьому світі, що має розгалужений вектор діяльності в кожній сфері міжнародних відносин. Специфіка діяльності такої установи вимагає наявності органу, який має повною мірою забезпечувати організаційний, матеріально-технічний та кадровий потенціал. Така відповідальна сфера діяльності ООН зумовлює потребу в перегляді організаційної будови Секретаріату ООН [10, с. 149].

Секретаріат має складну й диференційовану будову, до його складу входять: Канцелярія Генерального Секретаря, численні департаменти, управління, органи внутрішньої системи правосуддя, регіональні комісії, відділення за межами центральних установ, інші підрозділи, а також спеціальні радники, представники та послы [11].

На сьогодні Секретаріат становить потужну систему, яка налічує безліч ланок управління, що потребують великої кількості персоналу для нормального функціонування. Це неминуче призводить до значних фінансових витрат.

Ми вважаємо, що потрібно переглянути функції органів Секретаріату та уникнути їх дублювання, тим самим скоротивши кількість співробітників, які виконують однакову роботу. Крім того, важливо вдосконалити механізм відбору кадрів для того, щоб відповідальні посади займали особи, які володіють достатнім рівнем професіоналізму та прагнуть реалізовувати цілі Організації.

6. Що стосується Ради з Опіки, вважаємо, що вона виконала своє призначення і цілком логічно, що вона фактично припинила своє існування у 1994 році. Пропонуємо відобразити ці зміни в Статуті, виключивши Раду з Опіки з переліку головних органів ООН. Ця точка зору знаходила своє підтвердження в доповідях Генерального Секретаря.

Висновки і пропозиції. Отже, реформування ООН та пристосування її до сучасного стану міжнародних відносин є нагальним і необхідним питанням, щодо якого необхідно дискутувати та шукати способи вирішення проблем, які постали перед Організацією. Підвищення ефек-

тивності даної інституції можливе, зокрема, завдяки структурним змінам в організаційній будові ООН, що не може бути втілено в життя без внесення відповідних змін до Статуту ООН. Тому державам-членам необхідно сконцентруватися на питанні досягнення взаємної згоди щодо єдиного бачення реформування, поставивши свої національні інтереси та політичні амбіції на другий план. Пріоритет світової безпеки, співробітництва, захисту прав людини має бути на першому місці в діяльності міжнародних організацій, особливо в таких суперечливих питаннях, що мають глобальне значення.

Список літератури:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 01.11.2019).
2. Генеральна Асамблея ООН. URL: <https://www.un.org/ru/ga/about/> (дата звернення: 01.11.2019).
3. Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 року. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю. – A/RES/60/1. – 24 жовтня 2005 року. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN021756.pdf> (дата звернення: 01.11.2019).
4. Дорош Л., Охремчук С. РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування. *Гуманітарні візії*. 2015. № 2. С. 19–26.
5. Резолюція 60/1, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 року» від 16.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e56 (дата звернення: 03.11.2019).
6. Лоца Л.П. Проблема реформування Ради Безпеки ООН на сучасному етапі. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3968/%20%20%20.pdf?sequence=1> (дата звернення: 03.11.2019).
7. Про Економічну й Соціальну Раду. URL: <https://www.un.org/ecosoc/ru/about-us> (дата звернення: 06.11.2019).
8. Основні відомості про Міжнародний Суд ООН. URL: <https://www.un.org/ru/icj/info.shtml> (дата звернення: 06.11.2019).
9. Мельничук О.І., Савчук К.О. Міжнародний Суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 341–347.
10. Корнійчук Т. Недосконалість інституційної діяльності ООН та основні напрями її реформування. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Випуск 96(2). С. 148–154.
11. Секретаріат ООН. URL: <https://www.un.org/ru/sections/about-un/secretariat/index.html> (дата звернення: 06.11.2019).

References:

1. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii i Statut Mizhnarodnoho Sudu vid 26.06.1945 / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (accessed 1 November 2019).
2. Heneralna Asambleia OON. Available at: <https://www.un.org/ru/ga/about/> (accessed 1 November 2019).
3. Pidsumkovyi dokument Vsesvitnoho samitu 2005 roku. Rezoliutsiia, pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu. – A/RES/60/1. – 24 zhovtnia 2005 roku. Available at: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN021756.pdf> (accessed 1 November 2019).
4. Dorosh, L., & Okhremchuk, S. (2015). RB OON u suchasnykh umovakh: do problemy poshuku variantiv reformuvannia [United Nations Security Council under modern conditions: on the problem of reform options search]. *Humanitarian vision*, vol. 1, no. 2, pp. 19–26.
5. Rezoliutsiia 60/1, pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsii, «Pidsumkovyi dokument Vsesvitnoho samitu 2005 roku» vid 16.09.2005. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e56 (accessed 3 November 2019).
6. Loza, L.P. Problema reformuvannia Rady Bezpeky OON na suchasnomu etapi. Available at: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3968/%20%20%20.pdf?sequence=1> (accessed 3 November 2019).
7. Pro Ekonomichnu y Sotsialnu Radu. Available at: <https://www.un.org/ecosoc/ru/about-us> (accessed 6 November 2019).
8. Osnovni vidomosti pro Mizhnarodnyi Sud OON. Available at: <https://www.un.org/ru/icj/info.shtml> (accessed 6 November 2019).
9. Melnychuk, O.I., & Savchuk, K.O. (2013). Mizhnarodnyi Sud OON yak zasib myrnoho rozv'iazannia mizhnarodnykh sporiv u suchasnomu mizhnarodnomu pravi [International court of justice AS a method of peaceful settlement of international disputes in contemporary international law]. *Chronicles of KUL*, no. 4, pp. 341–347.
10. Kornichuk, T. (2011). Nedoskonalist instytutsiinoi diialnosti OON ta osnovni napriamy yii reformuvannia [Institutional defect of UN activity and the main ways of reforming]. *Actual problems of international relations*, vol. 96, no. 2, pp. 148–154.
11. Sekretariat OON. Available at: <https://www.un.org/ru/sections/about-un/secretariat/index.html> (accessed 6 November 2019).